

УДК 655.41

ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ: ДИСКУРСИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Ірина Круть

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
вул. Шевченка, 1, 25006, Кіровоград, Україна, e-mail: mails@kspu.kr.ua*

Стаття присвячена типологічній характеристиці українських дитячих журналів, розглядається своєрідність сучасного видавничого ринку. Періодика аналізується за такими критеріями: вік адресата, характер інформації, функціональне призначення, стать, регіон розповсюдження.

Ключові слова: українські дитячі журнали, дискурсивні характеристики.

Найважливішу роль у формуванні мовного світу дитини відіграє безпосереднє спілкування — з мамою і татком, з бабусями і дідусями та іншими близькими людьми. Саме вони формують перші комунікативні моделі, закладають перші культурні стереотипи. Другий значимий шлях — друковане слово. Тому важливо проаналізувати, що слухають, а пізніше й читають українські діти.

Комплексний аналіз дитячих видань запропонувала львівська дослідниця Емілія Огар, вона висвітлює питання класифікації, особливостей адресата, проблеми редакторської і видавничої підготовки [6]. Дитячі періодичні видання були об'єктом дослідження Ніни Вернигори, Юлії Стадницької, Тетяни Давидченко [1; 3; 7], типологію періодичних видань загалом і дитячих зокрема запропонувала група російських вчених на чолі із Ясеном Засурським [5]. На розвідки цих учених ми і будемо покликатись, намагаючись виокремити типологічні доміанти дитячих журналів і описати окремі труднощі укладання класифікації, спираючись на реалії сучасного українського видавничого ринку. Головну увагу звернемо на видання для I і II вікової категорії читачів (до 6 років і від 6 до 10 років включно).

Залежно від віку адресата виділяють чотири категорії читачів, які у видавничій практиці зазвичай позначають як діти дошкільного, молодшого, середнього і старшого шкільного віку. Найбільший вибір мають I і II вікові категорії читачів: для дошкільнят “Ангелятко”, “Мамине сонечко”, “Пізнайко від 2 до 6”, для молодшого шкільного віку “Пізнайко від 6”, “Криллаті”, “Веселі картинки” (гумористичні комікси), “Професор Крейд”, “Джміль”. Для молодшого і середнього шкільного віку “Барбі”, “Барвінок”, “Вінні та його друзі”, “Чарівна принцеса”. Інтересів підлітків і юнаків торкаються у виданнях “Однокласник”, “12+”, “Пригоди”. На IV вікову категорію зорієнтований журнал “Країна знань” тощо.

Стосовно дошкільнят можна виділити ті видання, які дійсно створені для дітей від 2 до 5 років, враховують особливості розвитку і читацькі потреби: “Пізнайко від 2 до 6”, “Мамине сонечко”. Саме цей сектор вважаємо найпроблемнішим у плані редакторсько-видавничої підготовки: у цей період купляють журнал батьки, а врахувати побажання батьків і зацікавити дітей зовсім непросто. Неуміння довго зосереджувати увагу змушують шукати ігрові форми роботи з маленькими читачами, водночас зниження інформаційного насичення журналу може викликати невдоволення батьків.

Спостерігається тенденція до охоплення кількох вікових груп (напр., “Стежка” — для дошкільнят і молодшого шкільного віку, “Барвінок”, “Світ дитини” — для молодшого і середнього шкільного віку, “Вінні та його друзі” також для молодшого і середнього шкільного віку (не завжди вказано) і т. д. Таке розширення читацької аудиторії видається невиправданим: рівень розвитку, пізнавальні потреби і можливості читачів у 3-4 роки суттєво різняться порівняно з восьмирічними. Тому виходить, що редакція знімає цю суперечність за рахунок розподілу матеріалу — частина буде цікава й корисна одним, частина — іншим.

Візьмемо для прикладу журнал “Малятко”, зорієнтований на дошкільнят і молодший шкільний вік. Є робота з великими деталізованими малюнками (знайти, відмітити та ін.), є малі віршовані форми, широковідомі саморобки — усе це зацікавить маленького читача, тексти здебільшого будуть цікавими молодшим школярам (обсяг близько трьохсот слів, терміни, складні формулювання, як-от: “паровоз, що натужно тяг по рейках вагончики, видихав таку густу хмару диму й пари, що в тісному, ледь освітленому гасовими ліхтарями підземеллі важко було розгледіти не тільки обличчя пасажирів, а й сам поїзд” (№ 12, 2009). Ігнорування невідповідних вікові матеріалів понижує коефіцієнт корисної дії журналу і може відштовхнути читача. Чим вужча орієнтовна адресна група, тим більший успіх може мати видання.

Значна кількість журналів буває без зазначення віку читача (“Малятко”, “Котя”), що, з одного боку, суперечить Державним санітарним правилам і нормам, з іншого — незручно для покупців.

Найменш уніфікованою є класифікація за тематикою, функціональним призначенням, зокрема з тої інформації, яку зазначають журнали: “Стежка” — пізнавальний журнал, “Барвінок” — літературно-художній і загальноосвітній журнал, “Котя” — пізнавально-ігровий. Більшість видань уникають наводити цю характеристику.

За характером інформації є дещо відмінні варіанти класифікацій. Зазвичай акцентується на функціях видання або на тематичнім спрямуванні. Так, у навчальному посібнику “Система средств массовой информации России” пропонується за характером інформації видання поділяти на універсально-тематичні та монотематичні (надають перевагу одній темі суспільного життя [5]).

З цієї позиції Ніна Вернигора пропонує в дитячій періодиці виділяти такі групи видань: загальногуманітарного змісту (“Однокласник”, “Світ дитини”) та частково “Соняшник” і “Барвінок”); природничої проблематики (“Яблунька”, “Юний натураліст”, “Паросток”); науково-популярні (“Юний моделіст-конструктор”, “Юний технік України”) та точних наук (“У світі математики”, “Світ фізики”) тощо [1].

Більшість журналів для дітей загальнотематичні (наприклад, “Пізнайко”, “Котя”, “Мамине сонечко”, “Барвінок” та ін.). До монотематичних пропонуємо відносити видання відповідно до сфери суспільного життя: наукового, суспільно-політичного, мистецького і релігійного характеру. Конкретна тематика і можливе комбінування є невичерпними і мають вказуватись окремо.

Монотематичні журнали для дітей мало поширені і в чистому вигляді їх знайти складно, що зумовлено, в першу чергу, орієнтуванням на особливості маленьких читачів, яким складно утримувати увагу на одному предметі. Експлікацію тематичного спрямування аналізуємо за лексикою, яка є чітким матеріальним показником. “Світ дитини” релігійний, а саме християнський журнал, аналіз лексики дає можливість так його позиціонувати: *молитва, святий, воскрес, церква*. Водночас це журнал патріотичного виховання (суспільно-політичний тип), пор. лексеми *герой, кайдани, московське одріття, Божий віктар, чорнобильська чаша, рідний прапор*.

“Джміль” є мистецьким журналом: в доступній формі розглядає різні типи мистецтва, пропонує ряд методик для розвитку творчих здібностей дітей, зокрема тематичне спрямування виявляє таку лексику: *вірш, живопис, декоративне мистецтво, техніка сухого валяння*.

Літературно-художні — періодичні видання, більшість текстів яких — твори художньої літератури. Виділення цього виду становить певну трудність, оскільки, по суті, кожен журнал для I-II категорії містить вірш або казку, оповідання, рідко фрагмент повісті. Тому, щоб цей критерій був інформативним, варто визначитись у плані кількісного представлення: більше 50% текстової інформації. До такого виду належать, для прикладу, “Стежка”, “Малятко”.

За цільовим призначенням. Емілія Огар резонно пропонує виділяти для різних вікових груп відмінні типи журналів, вона констатує, що сучасний вітчизняний досвід випуску періодики “представлений здебільшого журнальними виданнями — науково-художніми для дошкільнят і школярів-початківців, ужитково-розвивальними і пізнавально-навчальними для дітей молодшого шкільного віку, просвітницькими і літературно-мистецькими для підлітків” [6, с. 59].

Для різних вікових груп різні види виділяє Ніна Вернигора: пізнавально-ігрові, пізнавально-художні, розважально-ігрові, навчально-ігрові журнали для дошкільнят, для молодшого шкільного віку — пізнавально-навчальні, ужитково-розвивальні [1].

Юлія Стадницька за цільовим призначенням між сучасних журналів виділяє “пізнавальні, літературно-художні, розважальні, навчальні, навчально-пізнавальні або пізнавально-розважальні” [7, с. 84].

Вважаємо, що зазначення інформації щодо головного функціонально-тематичного спрямування журналу допомогло б визначити місце на ринку дитячої періодики і для видання, і для читача. Часто фігурують такі характеристики, які у різних поєднаннях становлять репертуар сучасних дитячих журналів: пізнавальні, розвивальні, розважальні.

Пізнавальні — насичені інформаційно, більше 50 відсотків текстової інформації — про світ, видатних людей, світ тварин і рослин, важливі історичні події (наприклад, “Стежка”, “Барвінок”, “Професор Крейд”).

Розвивальні — більшість інформації спрямована на розвиток різних умінь і навиків у дитини, на розвиток дрібної моторики, уваги, пам’яті тощо

(для прикладу, це значний відсоток матеріалів у журналах “Пізнайко від 2 до 6”, “Мамине сонечко”).

Розважальні — до цього виду відносимо видання, мало насичені інформаційно, головна мета їх відпочинок, “розвантаження” пізнавальної активності. Виділення цього виду є певним чином умовністю, оскільки загалом кожна інформація чомусь учить, щось розвиває, а, з іншого боку, усі матеріали для дітей повинні мати легку форму. Окрім того, при виокремленні цього типу треба враховувати орієнтовну цільову аудиторію: одна і та ж форма роботи для дошкільнят виконуватиме розвиваючу функцію, а для старших дітей — розважальну. Наприклад, завдання знайди предмет на малюнку, добери йому пару та подібні для дошкільнят становитимуть певну складність, вимагатимуть зосередження уваги, тоді як для молодших школярів і старших читачів вони служитимуть швидше забавою. Окрім того, цікавою є кількість подібних завдань. Для прикладу, один номер (довільно обрано № 23 за 2009 рік) журналу “Принцеса”, досить популярного серед українських дівчаток 8-12 років, містить 8 завдань-розмальовок і 6 завдань, у яких треба знайти предмет або ознаку.

Важливим при розрізненні пізнавальних і розважальних видань є співвідношення між текстом та ілюстрацією (тут маємо на увазі ті зображення, які виконують функції “зон відпочинку”). Цікавим є порівняння насиченості журналів для молодшого шкільного віку текстовою інформацією: “Барвінок” має приблизно рівномірний розподіл тексту, орієнтовно 350-400 слів на сторінку, “Світ дитини” — близько 450 слів,

Розважальні журнали є не актуальними для I вікової категорії (немає серйознішої і відповідальнішої справи для малюка, ніж гра), і цей тип журналів стає все більш затребуваним з дорослішанням читача. Вважаємо доречним виокремлювати такий тип уже з другої вікової групи.

Навчальні журнали — за аналогією до книжкових видань, цей тип виокремлюємо для періодики, створеної зумисно для використання у навчальному процесі, коли видання містить систематизований виклад матеріалу з певної галузі знань з урахуванням дидактичних принципів доступності, наступності, послідовності. На ринку цей вид не представлений.

За статтю виділяють журнали для хлопчиків (“Маленький розумник”), для дівчаток (“Маленька Фея”, “Чарівна Принцеса”, “Мокси/ Мохіе”). Для I та II вікової категорії виділення журналів типу “найкращий хлопчачий журнал, журнал для дівчаток”, як зарекомендовано в анонсах, вважаємо невідповідним. У цьому віці ще не настільки розійшлися інтереси.

Журнал “Чарівна Принцеса” має невизначеного адресата. Реально його купують дівчаткам 8-10 років. “Дівчаче наповнення” саме ілюстративне, тоді як завдання, тексти мають універсальний характер. До речі, щодо лексики: слово коханий — із ключових концептів. Вартою аналізу вважаємо популярність журналу: текстове наповнення мінімальне, традиційна форма подачі художніх творів — комікс, завдання одноманітні (розмалюй, порахуй, знайди відмінність).

За регіоном розповсюдження. Є видання, які розповсюджуються в Україні і за кордоном (“Малютко”), видання, які продаються в Україні (“Котя”). Нерозвиненою є ланка регіональних, обласних журнальних видань (наприклад, якщо “Ангелятко” відображає певною мірою колорит регіону, іноді трапляються діалектизми, то назвати його регіональним не можна, зважаючи на поширення теренами України). Журнал “Смайлик” поки що за поширенням можна вва-

жати регіональним, але за характером інформації він регіон не презентує. Окремою ланкою є шкільна періодика, кожна школа зараз або має постійно діюче періодичне видання, або готує тематичні випуски до свят.

Складність вироблення типологічної класифікації дитячих періодичних видань (особливо I і II вікової категорії) зумовлена, в першу чергу, своєрідністю самого об'єкта: тексти дають пізнавальну, навчальну інформацію, розвивають майбутню особистість, але обов'язково у ігровій формі — коли читання довільне, це єдиний шанс зацікавити. Окрім того, дітям першої вікової категорії (деякою мірою це стосується і другої вікової групи читачів) складно зосереджувати увагу на одному й тому ж — динамічність розповіді ще одна умова утримати увагу читача. Водночас журнали зараз, видається, активно шукають нові форми подачі інформації, експериментують як з наповненням журналу, так і з формами його подачі.

Уже перераховані вище особливості журналів для дітей до 10 років стають на перешкоді чіткому виокремленню видів: інформативність, ступінь пізнавальності та розвивальності в цій ситуації важко піддаються об'єктивному обчисленню. Ми постаємо перед потребою вироблення принципово відмінних критеріїв диференціації дитячих журналів порівняно з дорослими виданнями, бажано щоб це питання набуло ширшого наукового обговорення. Окремо будуть розглядатись дитячі газети як вид друкованої продукції.

1. Вернигора Н. М. Роль періодичних видань для дітей у формуванні мовних навичок [Електронний ресурс] / Н. М. Вернигора // Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2052>
2. ГСТУ 29.6-2002. Видання для дітей. Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги. — Чинний від 2002-08-01. — К.: Держстандарт України, 2002. — 16 с.
3. Давидченко Т. Типологічна класифікація дитячих періодичних видань в Україні [Електронний ресурс]. / Т. Давидченко — Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2316>
4. ДСанПіН 5.5.6-138—2007. Державні санітарні правила і норми. Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей. [Електронний ресурс] — Чинний від 2007.02.10. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0077-07>.
5. Засурский Я. Н. Система средств массовой информации России : Учебное пособие для вузов / Я. Н. Засурский, М. И. Алексеева, Л. Д. Болотова и др.; Под ред. Я. Н. Засурского. — М. : Аспект Пресс, 2003. — 259 с.
6. Огар, Е. І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки: Навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Огар Е. І. — Львів: Аз-Арт, 2002. — 160 с.
7. Стадницька, Ю. Цільове призначення і функціональність дитячого часопису (на матеріалах галицьких дитячих періодичних видань 20-30-х рр. XX ст.) [Текст] / Стадницька Ю. // Теле- та радіожурналістика. — 2010. — Вип. 9. — Ч. 1. — С. 84-89.

MAGAZINES FOR CHILDREN: DISCURSIVE CHARACTERISTICS**Iryna Krut'**Vynnychenko State Pedagogical University of Kirovograd,
Shevchenko str., 1, 25006, Kirovograd, Ukraine**E-mail:** mails@kspu.kr.ua

This article is devoted to the typological characteristic of Ukrainian children's magazines, the uniqueness of contemporary publishing market is considered. The periodicals is analysed according to the following criteria: age of addressee, nature of information, functionality, gender, region of distribution.

Key words: magazines for children, discursive characteristics.

ЖУРНАЛ ДЛЯ ДЕТЕЙ: ДИСКУРСИВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ**Ирина Круть**Кировоградский государственный педагогический университет
имени Владимира Винниченко,

ул. Шевченко, 1, 25006, Кировоград, Украина

E-mail: mails@kspu.kr.ua

Статья посвящена типологической характеристике украинских детских журналов, рассматривается своеобразие современного издательского рынка. Периодика анализируется по таким критериям: возраст читателя, характер информации, функции, пол, регион распространения.

Ключевые слова: украинские детские журналы, дискурсивные характеристики.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2011

Прийнята до друку 26.09.2011